

8. Verbindingswoorden 2: ו — asyndetische constructies

Inleiding

Het meest voorkomende verbindingswoord in het Hebreeuws is ו. Dit woord geeft in woordenboeken en grammatica's aanleiding tot uitgebreide beschrijvingen. Koehler-Baumgartner noemt in zijn laatste editie 30 verschillende betekenissen van ו, en het is natuurlijk zeer waarschijnlijk dat ו eigenlijk maar heel weinig betekent, en dat de verschillende zogeheten betekenissen van dit woord alleen maar interpretaties zijn van zinsverbanden die met het Hebreeuwse ו niet aangeduid zijn, maar slechts mogelijk gemaakt worden. Eenzelfde verschijnsel doet zich trouwens voor bij de beschrijvingen van veel andere talen. In het Woordenboek van de Nederlandsche taal onderscheiden de uitgevers tenminste 21 verschillende gebruikssituaties van het woordje 'en.' Toch geven we enkele voorbeelden en noemen we enkele mogelijkheden om woordverbanden met ו te maken.

De vorm van het verbindingswoord ו met de lange vocaal /ā/ is geheel fonologisch bepaald en heeft niets met een versterking van de betekenis te maken.

Het geringe gewicht van het woordje ו en het gebruik ervan samen met asyndetische constructies geeft er aanleiding toe de laatste ook hier te behandelen.

A ו in woordverbanden ↑

1 Het meest eenvoudige gebruik van ו is het verbinden van twee gelijkwaardig naast elkaar staande begrippen.

[1]	Ruth 2:23	עַד־כְּלוֹת קִצִּיר־הַשְּׂעָרִים וְקִצִּיר הַחֲטִיִּם								
		°ad	kəlōt	qəṣīr	ha-	ššw°orīm	ū-	qṣīr	ha-	ḥiṭṭīm
		tot	het beëindigen	oogst	de	gerst	en	oogst	de	tarwe
		totdat de oogst van de gerst en de oogst van de tarwe achter de rug was								

Bij opsommingen kan וְ tussen alle elementen van de opsomming staan,

[2]	Ruth 2:11	וַתַּעֲזֹבִי אֶבְיָךְ וְאִמְךָ וְאֶרֶץ מוֹלַדְתְּךָ							
		wa-	tta°azbi	°abīk	wə-	°immek	wə-	°ereṣ	mōladtek
		en	jij verliet	je vader	en	je moeder	en	land	je geboorte
		je verliet je vader en je moeder en je geboorteland							

Ook kan het alleen tussen de laatste twee elementen in een opsomming staan:

[3]	Gen. 5:32	וַיֹּלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת									
		wa-	yyōlēd	noaḥ	°et	šem	°et	ḥām	wə-	°et	yāpēt
		en	hij verwekte	Noach	OBJ	Sjem	OBJ	Cham	en	OBJ	Jafet
		Noach verwekte Sjem, Cham en Jafet									

a Woordparen

ו־ verbindt regelmatig twee woorden die een vaste verbinding vormen. Wanneer in een dergelijk woordpaar ו־ direkt voor de hoofdklemtoon staat, wordt het steeds als ו־ gevocaliseerd. Vaak is het zo dat de beide woorden gezamenlijk één begrip uitdrukken, bij voorbeeld. Dit kan wanneer twee woorden met parallele betekenis worden verbonden:

[4]	Gen. 1:2	תְּהוֹ וְבוֹהוּ		
		tohū woesthgeid	wā- en	bohū leegheid
		één grote chaos		
[5]	Jes. 59:7	שֹׁד וְשֹׁבֵר		
		šod verwoesting	wā- en	šəḇer rampspoed
		Engels (met mooie alliteratie): desolation and destruction		

Een dergelijk woordpaar kan ook bestaan uit een herhaling van hetzelfde woord:

[6]	Deut. 25:13	לֹא־יְהִי לְךָ בְּכִיסֶּךָ אָבִן וְאָבִן גְּדוּלָה וְקִטְנָה
-----	-------------	--

lō	yihyē	ləkā	bə-	kīsəkā	ʕəbən	wā-	ʔa bən	gədōlā	ū-	qtannā
niet	hij zal zijn	voor jou	in	jouw tas	steen	en	steen	groot	en	klein
je mag in je tas niet twee verschillende gewichten hebben, de ene te zwaar de andere te licht										

Maar het kan ook zijn dat twee woorden met min of meer tegengestelde betekenis samengevoegd worden:

[7]	Deut. 1:39	לֹא-יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע						
		lō	yādəʕū	ha-	yyōm	tōb	wā-	ra ^c
		niet	zij kennen	de	dag	goed	en	kwaad
		zij zijn zich nu nog niet bewust van goed en kwaad						
[8]	Psalm 146:6	עֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ						
		ʕōšē	šamayim	wā-	ʔarəṣ			
		makende	hemel	en	aarde			
		Hij die de hemel en de aarde maakte						

Bij de als laatste genoemde woordparen is het, wat de betekenis aangaat, van belang steeds in het oog te houden dat in het Hebreeuws een dergelijk woordpaar niet alleen de twee genoemde uitersten maar ook alles wat ertussen ligt omvat. Zo kan men het begrip "goed en kwaad" heel goed weergeven met "volstrekt alles", namelijk datgene wat maar het meest "goed" is en datgene wat het meest "kwaad" is, met alles wat daartussen ligt. Het is niet toevallig dat טוב ורע steeds gebruikt wordt als object van "weten". En "Hij die hemel en aarde gemaakt heeft" zou men heel goed met "de Maker van het heelal" kunnen

vertalen.

b Gebruik van ו as nadere, beperkende, specificatie

[9]	Jes. 1:1	יהודה וירושלם		
		yəhūdā Juda	w- en	īrūšālayim Jeruzalem
		Juda, en dan met name Jeruzalem		

c Explicatief gebruik van ו

[10]	Zach. 9:9	וּרְכַב עַל-חֲמֹר וְעַל-עֵיר בֶּן-אֲתָנוֹת								
		wə- en	rokeb rijdend	ʿal op	ḥāmōr ezel	wə- en	ʿal op	ʿayir veulen	bēn zoon	ʾātonōt ezelinnen
		en rijdende op een ezel, namelijk een veulen, het jong van een ezelin								

2 ו as verbinding van woordgroepen. Een regelmatig terugkerende constructie is de verbinding van twee woordgroepen ingeleid door een prepositie, waarbij de prepositie wordt herhaald, zowel bij een naamwoord als bij een voornaamwoord.

[11]	Ruth 1:15	אֶל-עַמָּהּ וְאֶל-אֱלֹהֶיהָ						
		ʿəl	ʿammāh	wə-	ʿəl	ʿəlohēhā		
		naar	haar volk	en	naar	haar goden		
		naar haar volk en haar goden						
[12]	Ruth 4:4	נֶגֶד הַיְשָׁבִים וְנֶגֶד זְקֵנֵי עַמִּי						
		neḡeḏ	ha-	yyošəbīm	wə-	neḡeḏ	ziqnē	ʿammi
		tegenover	de	zittenden	en	tegenover	ouden	mijn volk
		tenoverstaan van degenen die hier zitten en de oudsten van mijn volk						
[13]	Ruth 1:8	עִם-הַמֵּתִים וְעִמָּדִי						
		ʿim	ha-	mmeṭīm	wə-	ʿimmādī		
		met	de	overledenen	en	met mij		
		met de overledenen en mij						

De constructie zonder herhaling van de prepositie komt ook voor:

[14]	Ruth 4:9	לְזִקְנֵים וְכָל-הָעָם					
		la-	zzəqenīm	wə-	kəl	hā-	ʿām
		tot de	oudsten	en	heel	het	volk

tot de oudsten en het gehele volk

Wanneer na een persoonlijk voornaamwoord in volle vorm een naamwoord wordt toegevoegd wordt vrijwel altijd ו gebruikt voor de verbinding, ook als nog een ander element volgt, als in het volgende voorbeeld.

[15]	Ruth 1:1	הוא ואשתו ושני בניו					
		hū	wə-	ʾištō	ū-	šnē	ḅānāw
		hij	en	zijn vrouw	en	twee	zijn zoons
		hij samen met zijn vrouw en beide zoons					

In sommige gevallen staan de twee woordgroepen inhoudelijk tegenover elkaar en kan de tegenstelling in de vertaling tot itdrukking worden gebracht.

[16]	Ruth 3:10	הבחורים אם-דל ואם-עשיר						
		ha-	bbāḥūrīm	ʾim	dal	wə-	ʾim	ʾāšīr
		de	huwbare mannen	of	arm	en	of	rijk
		de jonge mannen of ze nu arm zijn of rijk						

De nederlandse vertaling geeft de twee toevoegingen bij de 'jonge mannen' als zinnen weer, hetgeen echter niet betekent dat er

in het Hebreeuws sprake is van elliptische zinnen, noch dat dat laatste niet mogelijk zou zijn. Let erop dat ו in dit voorbeeld in het Nederlands niet wordt uitgedrukt.

Er zijn veel meer voorbeelden te vinden waar het Hebreeuws twee elementen met ו verbindt waar dat in het Nederlands overbodig of zelfs onmogelijk is, vergelijk bij voorbeeld:

[17]	i Samuel 3:20	כָּל-יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד-בְּאֵר שָׁבַע					
		kol	yiśrā'el	mi-	ddān	wə- ^c ad	bə'er šāba ^c
		geheel	Israel	vanaf	dan	en	tot Beër Sjeva
		heel Israel van Dan tot Beërsjeva					

B ו in zinsverbindingen

1 zonder afwijkende woordvolgorde ↑

Het komt, afgezien van enkele vocaalveranderingen die in de fonetische beschrijving thuis horen, in twee vormen voor. ו is de meest gebruikelijke, terwijl ו de speciale vorm is, gebruikt in verbinding met een (meest korte) imperfectum-vorm om het imperfectum consecutivum te vormen. Deze laatste vorm hoeft niet apart behandeld te worden, aangezien de functie van imperfectum consecutivum de aanwezigheid van ו vooropstelt. Merk in elk geval op dat ו niet alleen gebruikt kan worden voor de verbinding van zinnen die naar het Nederlandse taalgevoel op gelijke hoogte staan, maar ook bij zinnen die direkter aan

elkaar gerelateerd zijn, zie bij voorbeeld hier beneden de opmerkingen over de [omstandigheidszin](#).

Drie opeenvolgende, gelijksoortige naamwoordelijke zinnen met וּ verbonden:

[18]	Ruth 1:2	וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נְעֻמִי וְשֵׁם שְׁנֵי-בָנָיו מַחֲלוֹן וְכִלְיוֹן															
		wə-	šem	hā-	ʾiš	ʿēlīmeleḵ	wə-	šem	ʾištō	nəḳḳōmī	wə-	šem	šənē	bānāw	maḥlōn	wə-	kilyōn
		en	naam	de	man	Elimelek	en	naam	zijn vrouw	Noomi	en	naam	twee	zijn zoons	Machlon	en	Kiljon
		De man heette Elimelek, zijn vrouw heette Noomi, en zijn beide zoons Machlon en Kiljon															

Een verbinding van twee op dezelfde wijze opgebouwde zinnen, met een werkwoord dat niet op de eerste plaats staat, en waar beide gezamenlijk het predicaat vormen van een nominale zin waarvan het subject voorop staat vinden we in het volgende voorbeeld:

[19]	Ruth 1:21	אֲנִי מְלָאָה הִלַּכְתִּי וְרִיקָם הָשִׁיבָנִי יי						
		ʾānī	məleʾā	hālaktī	wə-	rēqām	həššībanī	yy
		ik	vol	ik ging	en	lediglijk	heeft mij doen terugkeren	de Eeuwige
		Wat mij betreft, met heel veel ben ik heengegaan en met niets heeft de Eeuwige mij doen terugkeren						

Let erop dat in deze zin אֲנִי het onderwerp van een nominale zin is en dat alles wat verder volgt het predicaat is, een predicaat dat op zich weer uit twee zinnen bestaat.

De door **ו** verbonden zinnen kunnen soms een tegenstelling vormen, zoals dat ook bij de losse woorden en woordgroepen het geval kan zijn. In de meeste gevallen zou een vertaling waarin dit verschijnsel niet wordt weergegeven vreemd aandoen, of zelfs verwarrend zijn, vergelijk het volgende voorbeeld:

[20]	Ruth 3:12	גֹּאֵל אֲנֹכִי וְגַם יֵשׁ גֹּאֵל קָרוֹב מִמֶּנִּי							
		go ^o el	ʾānokī	wə-	gam	yeš	go ^o el	qārōb	mimmənnī
		losser	ik	en	ook	er is	losser	dichtbij	vanaf mij
		ik ben lossers, maar er is ook nog een lossers die nader verwant is dan ik niet: ik ben lossers, en er is ook een lossers die nader verwant is dan ik							

Ook kan de tweede zin een logisch gevolg van de eerste zijn, het geen niet altijd in het Nederlands behoeft te worden uitgedrukt met zoveel woorden, vergelijk het volgende voorbeeld:

[21]	Ruth 2:22	טוֹב בְּתִי כִּי תִצְאִי עִם־נַעֲרוֹתָיו וְלֹא יִפְגְּעוּ־בְךָ									
		ṭōb	bittī	kī	tešəʾī	ʿim	na ^c ārōtā ʾaw	wə-	lō	yipgəʿū	bāk
		goed	mijn dochter	dat	jij gaat	met	zijn dienststers	en	niet	zij hinderen	aan jou
		Het is goed dat je optrekt met de vrouwen op zijn land, mijn dochter, want dan zal niemand je ... lastig kunnen vallen.									

De Willibrordvertaling geeft voor dit vers: Het is goed, mijn dochter, dat je meegaat met de vrouwen die bij hem werken. Op een andere akker zouden ze je misschien moeilijkheden bezorgen." Men lette erop dat in een dergelijke verbinding de vertaling

"en" over het algemeen zeer ongelukkig is.

2 ! met afwijkende woordvolgorde of afwijkende constructie ↑

a Een zin is nominaal, de andere verbaal.

De nominale beschrijft een situatie waar de volgende zin een direkt verband mee heeft. Wanneer de werkwoordsvorm in het perfectum staat is er vaak sprake van een perfectum consecutivum. Hoe men vertalen moet hangt van de betekenis van de zinnen af. Vergelijk bij voorbeeld:

[22]	Ruth 1:11	הָעוֹד-לִי בָנִים בְּמַעֵי ! הֵיוּ לָכֶם לְאִנְשִׁים										
		ha- ?	ᵉōd nog	lī voor mij	bānīm zonen	bə- in	me ^c ay mijn schoot	wə- en	hāyū zij zijn	lākem voor jullie	la- tot	ʿānāšim mannen
		Zou ik nog kinderen kunnen krijgen, zodat zij jullie tot echtgenoten kunnen worden?										

a Een zin is verbaal, de andere heeft een werkwoord dat niet op de eerste plaats staat.

Wanneer van een opeenvolging van twee zinnen in een verhaal de eerste een verbale zin is en de tweede met een ander element dan het werkwoord begint dan is er meest sprake van twee niet-opeenvolgende handelingen, dus van gelijktijdigheid. Deze gelijktijdigheid wordt vooral op deze manier benadrukt wanneer de twee zinnen een tegenstelling tot elkaar vormen.

[23]	Ruth 1:14	וַתִּשַׁק עֲרֹפָהּ לַחֲמוֹתָהּ ! רוֹת דְּבָקָה בָּהּ
------	-----------	--

wa-	tṭiššaq	ʕṙpā	la-	ḥāmōtah	wə-	rūt	dāḇəqā	bāh
en	zij kuste	Orpah	aan	haar schoonmoeder	en	Ruth	zij bleef	bij haar
Orpah kuste haar schoonmoeder, maar Ruth bleef bij haar								

b *De omstandigheidszin.* ↑

Een veelvoorkomende constructie is de nominale omstandigheidszin, die nadere informatie geeft over iets dat in de hoofdzin aan de orde is gekomen. Deze zin begint altijd met **!** meestal gevolgd door het subject.

[24]	Gen. 14:12	וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט ... וַיֵּלְכוּ וַיְהִי הוּא יֹשֵׁב בְּסֹדֹם										
		wa-	yyiqhū	ʕet	lōṭ	wa-	yyelekū	wə-	hū	yošeb	bi-	sdom
		en	zij namen	OBJ.	Lot	en	zij gingen weg	en	hij	wonende	in	Sodom
		En ze namen Lot gevangen ... en gingen weg, hij woonde immers in Sodom										

Veel vertalingen kiezen ervoor de zin als een bijvoegelijke bijzin bij Lot weer te geven, wat inderdaad recht doet aan de functie van de omstandigheids zin, maar de eveneens gebruikelijke weergave (als in de Statenvertaling 'en trokken weg; want hij woonde in Sodom') met een redengevende zin kan ook gezien worden als een correcte weergave van een omstandigheidszin. In het zojuist vermelde voorbeeld wil de omstandigheidszin zoveel zeggen als: om het verhaal te kunnen begrijpen moet je weten dat Lot in Sodom woonde.

Een dergelijke omstandigheidszin kan ook een feit naar voren brengen dat in tegenstelling is of lijkt met de hoofdzin, en dient dan ook als zodanig vertaald te worden.

[25]	Ruth 2:10	מִדּוּעַ מָצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְהַכִּירָנִי! אֲנֹכִי נַכְרִיָּה									
		maddūa ^c	māṣātī	ḥen	bə-	°enēḵā	lə-	hakkīrenī	wə-	°ānokī	nōḵriyyā
		waarom	ik heb gevonden	genade	in	uw ogen	om te	mij herkennen	en	ik	vreemdelinge
		Waaraan heb ik het te danken dat u zo goed voor mij bent, terwijl ik toch maar een vreemdeling ben? (NBV)									

De omstandigheidszin staat vaak na de hoofdzin maar kan er ook aan voorafgaan. In een verhaal, waar de handelingen door het imperfectum consecutivum, de narratief, worden aangeduid is het inleidende **!** van de werkwoordsvorm dan het verbindingselement.

[26]	i Sam. 1:10	וְהָיָא מֵרַת נַפֵּשׁ! תִּתְפַּלֵּל					
		wə-	hī	mārat	nāpēš	wa-	titpallel
		en	zij	bitter	geest	en	zij bad
		Terwijl ze zeer depressief was, bad zij					

De omstandigheidszin kan ook het type nominale zin zijn waar wel een verbum in voorkomt, dat echter niet op de eerste plaats staat.

[27]	i Kon. 1:41	וַיִּשְׁמַע אֲדֹנָיָהוּ וְכָל־הַקְּרָאִים אֲשֶׁר אֵתוֹ! הֵם כָּלוּ לְאֹכֵל									
------	-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

wa- en	yyiṣma ^c hij hoorde	ʾādoniyyāhū Adonia	wə- en	k̄q̄l alle	ha- de	qq̄ruʾīm gasten	ʾāš̄er REL.	ʾittō bij hem	wə- en	hem zij	killū beeindigden	l̄e- te	ʾēk̄ol eten
En Adonia, met alle gasten die bij hem waren, hoorde het, toen ze klaar waren met eten													

Wat de structuur aangaat is er weinig verschil met de contrasterende zinnen die hierboven behandeld zijn. In veel gevallen dient de lezer zelf een keuze te maken, echter, wanneer in de zin waar het verbum op de tweede plaats staat een pronomen als subject voorop gaat, is er wel sprake van een omstandigheidszin.

3 Inleiding elliptische zin ↑

Soms leidt **!** een elliptische zin in, zoals bij voorbeeld wanneer **לא** alleen staat voor een verder weggelaten ontkende zin. In het Nederlands gebruikt men "zo niet" als vergelijkbare negatieve zinsvervanger: zo niet, dan

[28]	ii Sam. 13:26	וַיֹּאמֶר אֲבִישָׁלוֹם וְלֹא יִלְדְּנָא אֶתְנוּ אֲמִנּוֹן אַחִי													
wa- en	yyōm̄er sprak	ʾabš̄ālōm Avsjalom	wā- en	lō niet	yel̄ek̄ hij moge gaan	nā toch	ʾittānū met ons	ʾamnōn Amnon	ʾāhī mijn broer						
Avsjalom zei: Zo niet, laat dan toch Amnon mijn broer met ons meegaan															

C Asyndetische verbinding ↑

Naast de verschillende zinsverbindende elementen kent het Hebreeuws ook het zonder enige verbinding naast elkaar plaatsen van zinnen. Een zin die vergelijkbaar is met de omstandigheidszin maar zeer kort is kan zonder verbinding worden

aangesloten. Een dergelijke zin functioneert als een zin tussen gedachtenstrepen.

[29]	i Kon. 22:1	וַיֵּשְׁבוּ שְׁלֹשׁ שָׁנִים אֵין מִלְחָמָה בֵּין אָרָם וּבֵין יִשְׂרָאֵל										
		wa-	yyešbū	šaloš	šānim	ʿēn	milḥamā	bēn	ʿāram	ū-	bēn	yiśraʾel
		en	zij zaten	drie	jaren	niet	oorlog	tussen	Aram	en	tussen	Israel
		Gedurende drie jaar zaten ze stil —er was geen oorlog tussen Aram en Israel—										

Ook, vaak korte, relatieve zinnen worden soms zonder enige inleiding aan het antecedent aangesloten. In deze gevallen is het antecedent vaak onbepaald.

[30]	ii Sam. 22:44	עַם לֹא־יָדַעְתִּי		
		^c am	lō	yāda ^c tī
		volk	niet	ik kende
		een volk dat ik niet kende		

Uit het volgende voorbeeld blijkt dat zo een constructie als relatief gevoeld werd, aangezien ook de verbinding met behulp van

אֲשֶׁר voorkomt:

[31]	Ruth. 2:11	עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ		
------	------------	--------------------------	--	--

°am	ʔāšer	lō	yāda°at
volk	PART.	niet	jij kende
een volk dat jij niet kende			

Zoals gewoonlijk blijft de verwijzing naar het object in de bijzin weg, al zijn er gevallen waar wel zo een verwijzing staat.

[32]	Dt. 32: 17	אֱלֹהִים לֹא יָדְעוּם		
		ʔēlohīm	lō	yādā°ūm
		goden	niet	zij kenden hen
		goden die ze niet kenden		

Soms zijn twee zinnen zonder verbinding naast elkaar geplaatst terwijl er sprake is van een conditionele verbinding. Ook hier is het meer een kwestie van de ontvangende taal dan van het Hebreeuws. Het volgende voorbeeld is in verschillende bijbelvertalingen conditioneel vertaald maar andere vinden dezelfde juxtapositie voldoende. Aangezien het hier om poëzie gaat is het ook mogelijk het verschijnsel als poetische constructie te beschrijven.

[33]	Ps. 104:28	תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יָדְךָ יִשְׁבְּעוּן טוֹב						
		titten	lāhēm	yilqoṭūn	tiṗtaḥ	yādəkā	yisb°ūn	tōb
		u geeft	aan hen	zij verzamelen	u opent	uw hand	zij worden verzadigd	goed
		Als u hun geeft, verzamelen ze het, als u uw hand opent, worden ze met het goede verzadigd <i>Statenvertaling:</i> Geeft Gij ze hun, zij vergaderen ze; doet Gij Uw hand open, zij worden met goed verzadigd.						

